

Въведение

„Предопределеното е господар на боговете и теб самия.“

Еврипид

Казват, че някога отдавна в Исфахан живял един млад човек, който прекарвал дните си като слуга на богат търговец.

В едно прекрасно утро младият човек отишъл на пазара – безгрижен и с кесия подрънкващи монети от хазната на търговеца, за да купи месо, плодове и вино. Там той видял Смъртта, която му помахала, като че ли искала да го заговори. Ужасен, младият мъж обърнал коня си и побягнал по пътя, който водел към Самара. По здрач, мръсен и изтощен, той се добрал до тамошния хан, и с парите на търговеца си наел стая и рухнал на леглото със смесица от умора и облекчение, защото му се струвало, че е надхитрил Смъртта. Но по среднощ някой потропал на вратата. На прага стояла Смъртта, усмихвайки се дружелюбно.

– Как така си тук? – попитал младият човек, пребледнял и треперещ. – Нали тази сутрин те видях на пазара в Исфахан?

А Смъртта отговорила:

– Дойдох да те взема, както е написано. Когато те видях на пазара тази сутрин в Исфахан, се опитах да ти кажа, че с теб имам назначена среща тази нощ в Самара. Но ти не ми позволи да говоря и избяга.

Това е една кратка, приятна приказка, в която човек може да открие много теми. Но в тези измамно прости редове със сигурност е вложена идея за съдбата: за нейната неотменимост и все пак, парадоксално, за зависимостта на сбъдването ѝ от волята на човека. Тази приказка, поради своята привидна противоречивост, подтиква към всевъзможни философски и метафизични размисли – от този тип, с който разумните хора не се занимават.

АСТРОЛОГИЯТА НА СЪДБАТА

Например, ако слугата беше останал и говорил със Смъртта, щеше ли все пак да умре в Самара? Ами ако беше тръгнал по друг път? Можеше ли да отиде другаде? Ако не, тогава каква сила – вътрешна или външна, го е насочила към определеното място? Какво щеше да се случи, ако той – както рицарят на Бергман от „Седмият печат“* – беше предизвикал Смъртта? Или, накратко казано, имаме тази странна загадка, към която на изток винаги се отнасят тъй уважително, а на запад упорито свеждат до или-или – черно-бял избор: дали сме подвластни на съдбата или свободни?

Открих, че думата съдба често е оскърбителна за много хора в този просветен двадесети век. Най-малкото поне Смъртта е отделена от първоначалното си единство със съдбата и е трансформирана по-скоро в медицински, отколкото в метафизичен феномен. Но невинаги е било така. Гърците са наричали съдбата Мойра и от най-ранни времена са я смятали за демон на участта и смъртта – велика сила, по-стара и от най-древните богове. Гръцката философия може да каже много неща за съдбата, които ще разгледаме по-нататък.

Но в наши дни споменаването на съдбата предполага загуба на контрол, чувство на безсилие, безпомощност и унижение. Когато Кромвел казва пред своя парламент, че не трябва да се говори за съдбата, той изказва на глас едно чувство, което оттогава насища нашия социален и религиозен мироглед. Историята на философията е дълбоко свързана с въпросите за съдбата и свободата на човека; и все пак съвременни философи като Бърtrand Ръсел разглеждат „фатализма“ и неговите неизбежни рожби – мантическите или прорицателските изкуства – като своего рода зараза, наложена от Питагор и Платон върху чистата рационална мисъл – петно, което е обезцветило иначе блестящата тъкан на класическата гръцка мисъл. Където става дума за съдбата, неминуемо се прави връзка и с астрологията, защото схващането за Мойра произтича от представата за подреден и взаимосвързан космос; именно астрологията в частност е отричана от съвременното философско учение, въведено от Ръсел. По думите на

* „Седмият печат“ е шведски филм от 1957, чиито режисьор и сценарист е Ингмар Бергман. – Бел. ред.

Въведение

професор Гилберт Мъри, „Астрологията покълва в елинистичното мислене, както нова болест прониква сред населението на изолиран остров.“ Ръсел цитира този пасаж в своята „История на западната философия“, допълвайки го със своя мисъл:

„Болшинството дори от най-добрите философи споделят упованието си на астрологията. Тя предполага – поради схващането, че бъдещето е предсказуемо – вяра в неизбежността или съдбата.“¹

Християнската теология също счита темата за съдбата за голям проблем. Отричането на Мойра или Heimarmene**, както понякога я наричат в ранните астрологически текстове, е популярна тема за християнството в продължение на много векове; и не е нужно човек да е изключително умен, за да разбере, че отрицанието на християнството се базира на нещо по-недоловимо от аргумента, че съдбата е езическо понятие. Макар и средновековните християнски мислители от Боеций до Данте да признават езическата традиция на богинята на съдбата, редом с вселието на светата Троица, Реформацията донася със себе си убеждението, че самата идея за съществуването на такава фигура е обида за върховенството на Бог. Бог понякога си служи със милост, която обезсилва небесните влияния, разсъждава Калвин с надежда, и хората често се претворяват наново чрез преобръщане на вярата си. Точно както се отрича от култа към Дева Мария, Реформацията също се избавя от останалите мистични женски сили в космоса. Както ни призовава Кромвел, от XVII век не се говори за съдбата.

Теологичният аргумент, заместил древната богиня, който битува и до днес, е схващането за божие провидение. Дори мрачните Калвинови чеда биха се възпротивили, ако някой нарече съдба предопределеното избавление на избраните, в кое-

¹Bertrand Russell, *History of Western Philosophy*, George Allen and Unwin, London, 1946, p. 237.

**Хеймармене или Химармене (на старогръцки: *Ἥμαρμένη*) е богиня и създание на съдбата/орисията в гръцката митология (по-специално на подреденото редуване на причина и следствие, или по-скоро съдбата на вселената като цяло, за разлика от орисията на отделните хора). – Бел. ред.

АСТРОЛОГИЯТА НА СЪДБАТА

то вярват те. Онези с по-научен уклон прибягват до понятието „природен закон“; но иронията е в това, че Мойра, описвана чрез мисълта на Анаксимандър и „по-научната“ Йонийска школа на гръцката философия, предпочитана от Ръсел пред лековерните и мистични платонисти, не е нищо повече или по-малко от естествен закон, издигнат до статуса на божество.

„Наистина Мойра е морална сила; но никой не си е въобразявал, че е изключително доброжелателна или че има отношение към тесногърдите интереси и желания на човечеството. И още – най-важното, не ѝ се приписват преднамереност, цел и замисъл – те принадлежат на човека и на боговете в човешки облик. Мойра е сляпата, обективна сила, която предоставя на низшите им стремежи и желания свобода на действие в рамките на техните сфери на влияние, но им отвръща с отмъщение, когато нарушат нейните граници... Тя е символ, който заявява една истина за нагласата на Природата, към което не прибавя нищо, освен че нагласата е същевременно нужна и справедлива.“²

Анаксимандър и неговите последователи представят вселената като едно цяло, разделено на дялове или сфери на влияние. Самото понятие Мойра означава част или дял. Отначало вселената е първична и еднородна маса; при образуването на четирите елемента те получават своите „пайове“ не от богинята в човешки облик, а от вечното движение в космоса, считано за не по-малко божествено. Но тълкуването на естествените закони с намесата на Божественото не устройва днешната ни гледна точка. И когато разглеждаме други аспекти на природните закони като наследствеността и филогенезата на заболяванията, едва ли сме склонни да приемем, че тези процеси имат нещо общо със съдбата.

В някои среди дори е станало приемливо да се говори за карма, докато думата съдба се отбягва. Изглежда, че карма е по-приятен термин, защото загатва за последователност от причина и следствие, и придава известна важност на индивидуалния избор в дадено прераждане. Докато съдбата, от друга страна, според

²F. M. Cornford, *From Religion to Philosophy*, Harvester Press, London, 1980, p. 20.

Въведение

всеобщото схващане изглежда случайна и изобщо неподвластна на личния избор. Но философското разбиране за съдбата никога не е било такова – дори не и през очите на стоиците, които – както сочи името им – са дълбоко убедени в липсата на свобода в космоса. Стоицизмът, като най-фаталистичната от всички философии, признава съдбата като принцип от причина и следствие; той просто твърди, че хората по правило сме прекалено слепи и глупави, за да видим резултатите, заложиени в нашите действия. Съгласно индийската формулировка човек посява семето си и не обръща внимание на неговия растеж. То покълва, накрая узрява и всеки сам трябва да яде плода от собствената си нива. Това е законът на кармата. Той не се различава от Хеймармене, както е описано красноречиво по-долу от професор Мъри:

„Хеймармене, по удивителната си прилика със Зено (основоположника на стоицизма), е като фина нишка, прокарана през цялото съществуване – светът, трябва да припомним, за стоиците е нещо живо – като невидимата нишка на живота, предавана по наследство от поколение на поколение въплътени същества, която поддържа вида им жив; тя залага причини вечно, както в неизмеримо малкото, така и в безкрайното... и е доста трудно да я разграничим от Проноя или Провидението, което е божие дело или действително самата същност на Бог.“³

Не е трудно само да отличиш Съдбата от Провидението – също толкова мъчно е да я разграничиш от кармата и от природния закон. Ситуацията непреодолимо прилича на употребата на думи като „съвкупление“, „блудство“ и „сношение“, за да се избегне споменаването на еди-какво си.

Психологията също е открила други, по-привлекателни изрази, когато се сблъсква с проблемите на съдбата. Тя говори за наследствена предразположеност, обуславящи модели, комплекси и архетипи. Всички тези понятия са полезни и несъмнено по-подходящи за ХХ век; самата аз ще ги използвам в тази книга и те вероятно уместно отразяват факта, че в течение на три или

³Gilbert Murry, *Four Stages of Greek Religion*, Oxford University Press, London, 1951, p. 17.

3.

Плутон и астрологията

„Природата обича да се крие.“

Хераклит

Сега бих искала да разгледам по-внимателно Плутон в хороскопа. Някъде в рождената карта се намира входът към Голямото място долу, „в горичка от черни тополи край океанското течение“. Под една или друга форма, всеки от нас е срещал – или пък му предстои – женския образ на възмездяващата съдба, която наказва високомерието и поправя семейния грях. Плутон се движи много бавно през зодиака, като са му нужни 248 години, за да завърши обиколката си. Тъй като толкова много хора са родени с Плутон в даден знак, той ще наложи отпечатък върху цяло едно поколение с определени натрапчиви импулси, характерни обсесии и форма на отплата.

За поколенията е трудно е да се говори по друг начин, освен чрез обобщения, тъй като някои личности въплъщават zeitgeist-а или духа на времето, докато сякаш изобщо не го изразяват. Още по-трудно е да разглеждам подробно чрез живи примери поколенческите теми на Плутон, понеже никога не съм срещала на живо някой с Плутон в Овен, Телец, Скорпион (поне не досега), Стрелец, Козирог, Водолей или Риби. Непосредственият ми опит се ограничава до хората с Плутон в Близнаци, Рак, Лъв, Дева и Везни; а към момента, в който пиша, онези от тях с Плутон в Дева и Везни още не са достигнали зрялост и не са проявили напълно потенциала на планетното разположение. Изброените знаци дори не са и половината от зодиака. Мога само да

АСТРОЛОГИЯТА НА СЪДБАТА

се опитам да доловя начините, по които дадена група е привързана към някаква кауза, откликва по сходен начин на външни и вътрешни предизвикателства и натиск, изразява едни и същи дълбоко заложені потребности и възгледи, чрез наблюдение на културните тенденции, капризи и обичаи, и най-важното – на колективната съдба, която такава група трябва да осъществи. Не бих искала да го правя само теоретично и затова ще се огранича с наблюдението върху онези групи, с които имам най-голям опит. Едва ли е случайно – не повече от всяко астрологическо съвпадение, че поколението, родено с Плутон в Рак, обхващащо годините между 1914 и 1939, е преминало през две войни и пълното разрушаване и преобразуване на всичко, означаващо дом, нация, семейство и род. С тази група се слага край на свещената неприкосновеност на семейството и родината като оправдание за всичко. Те са хората, чиито деца се оказаха извън обществото и станаха бегълци, и които изстрадаха превръщането на семейната среда в първичен закон. Може би вманиаченото надценяване или идеализиране е това, което отчасти представлява високомерието и предизвиква гнева на обитателите на Голямото място долу. Да предложиш нещо като сляпо подчинение – било то семейство, нация или дори връзка „в името на децата“, е форма на излишък. Както пише Джон Купър Поуис, „дяволът е всеки Бог, който започва да изисква подчинение“.

Със сигурност съм виждала тази интензивна и сляпа отдаденост на семейството и страната много често сред хората с Плутон в Рак, както и трагичното объркване и разочарование, когато семейства и държави се разпадат през очите им. Сякаш тази група е белязана като бойното поле, където старите ценности и етика са изгорени в пречистващия огън, освобождавайки общността от прекомерната слепота и неосъзнатост на семейството и корените. Значението на наследството, рода и дълга към нацията за тези хора е нещо, което родените по-късно може би никога няма да разберат, защото тези ценности принадлежат на поколение, изстрадало много и преобразено чрез разрушение. Ако има такова нещо като урок, който да усвоим, той е за опасностите да тълкуваме нашите мании на конкретно ниво. Но съм по-склонна да го възприемам не като урок, а като необходима съдба, за

Плутон и астрологията

да може нещо да се освободи или задълбочи в общността: мост, по който да върви следващото поколение. Каквото и да означава „дом“, „семейство“ или „нация“, хората с Плутон в Рак са били заставени от събитията на своето време или да разбират тези понятия по различен и по-дълбок начин, или да живеят, разяждани от горчивина и копнеж по миналото, което никога не може да съществува отново.

Не е случайно и че поколението, родено с Плутон в Лъв – така нареченото „аз“-поколение, обхващащо годините между 1939 и 1958 – превърна в бог индивидуализма и правото на себеизява и самоопределение, израствайки в свят, в който политическите идеологии се налагат върху общността и колектива, вместо върху личността. В този свят технологията се усъвършенства дотам, че индивидуалните дарби се считат за излишни, понеже компютърът може да се справи по-добре; а свиващата се световна икономика и изчезващите ресурси на планетата правят средствата и начините за себеизява недостъпни за мнозина. През жизнения път на хората с Плутон в Лъв половината нации в света са възприели форма на социализъм или комунизъм, която безпощадно потиска лъвското убеждение за светостта на индивидуалните различия и личностната стойност.

Поколението също имат съдби, страдат от високомерие и прекомерна привързаност, насилвани са по необходимост и компенсирани с вечно разочаровани желания; те служат като пример за нас, останалите, относно законите на предопределеността и смъртността. Вярвам, че Плутон представлява сила както в колективната, така и в индивидуалната психика: безпристрастен ред, Мойра, която вечно ни напомня за границите на природата, престъпвани от нас на собствен риск. Уран и Нептун също са велики колективни демони, динамични „богове“ в тялото на общността, които дават живот на множество нови идеи и религиозни вярвания. За мен Плутон е символът на Мойра в човешката душа. Той озвучава ритъма на повтарящите се исторически цикли и ознаменува края на влиянието на даден знак: завършека на глава, започнала преди 248 години. Той бележи предопределения край, пришествието на съдбата.

10.

Съдбата и Аз-ът

*„Какво ще правиш, Боже, ако умра?
Ще се счупи ли твоята чаша? Тази чаша съм аз.
Питието ти ще се развали? Това питие съм аз.
Аз съм занаята, който упражняваш,
С мен целият ти смисъл е изчезнал.“*

Райнер Мария Рилке

Една-единствена тема свързва всички истории с характерните им човешки дилеми, описани в предишните глави на тази книга. Независимо дали разглеждаме трудния вътрешен и външен живот на Рут или неразгадаемия аутизъм на Рене Р., или меланхоличното самоубийство на Тимъти С., или привидно предопределения край на френския крал Анри II, или внезапната смърт на Дейвид Бейтс, около тези примери витае усещане за ред, телеология или необходимост. Понякога този порядък е очевиден за индивида, вълечен в преживяването; такъв е случаят с Рут, която – макар и да не обсъждахме хороскопа ѝ на нашите съвместни сесии – започна все повече да чувства, че привидно „случайното“ нещастие на държащата я в плен връзка в крайна сметка не е толкова случайно, а е външното изражение на интелигентно „нещо“ в нея, което не само ѝ причинява значително страдание и конфликт, но и я води нанякъде, към някаква цел. В други случаи – като самоубийството на Тимъти С. или смъртта на Дейвид Бейтс, такова чувство за значимост не е очевидно за индивида. Но то става ясно за астролога, когато житейският модел е свързан с хороскопа и се вижда синхроничността между планетните поста-

АСТРОЛОГИЯТА НА СЪДБАТА

вания и вътрешното и външното битие на индивида. Събитие, изолирано от неговия контекст, изглежда случайно, но когато се постави в тъканта на цялостен живот със семейното му минало, с неговите специфични пристрастия на характера, с вътрешното му разгръщане, отразено в сънищата, и с неговия хороскоп, тогава „случайно“ става доста неуместна дума и започват сами да се загатват качества като „неизбежно“, „подредено“, „правилно“/ „смислено“ и „необходимо“. Както казва Юнг:

„Случващото е с един човек е характерно за него. Той представлява модел и всички парчета си пасват. Едно по едно, докато животът му продължава, те си идват на местата според някакъв предопределен замисъл.“¹⁴⁹

Когато животът нанесе тежък и неочакван удар, тогава изживяваме тъмното лице на съдбата, което гърците наричат Мойра. Когато сякаш ни води към цел и ни изпълва с усещане за предопределеност, тогава срещаме светлото лице на съдбата, което християнството нарича Провидение. Първата, правдиво изобразено в изконния ѝ женски образ, изглежда сурова, безмилостна и необременена от причина и замисъл по отношение на личността. Мойра, в края на краищата, очертава своите граници без фаворити, понеже са колективни или универсални предели, а не лични в някакъв индивидуалистичен смисъл. Светлото лице на съдбата – Провидението, дори и да носи болка, изглежда в крайна сметка добронамерено, изпълнено с мъдрост и загрижено специално за индивида. Нерядко тези два аспекта на съдбата се изживяват едновременно и усещането, че двете се обединяват – или че са част от едно цяло – не е рядко срещано явление в аналитичната работа, където „несправедливите“ ограничения, наранявания и загуби в живота постепенно се оказват свързани с вътрешен модел, който се движи към цел и бавно разширява и обогатява личността. Аниела Джафе формулира това съвпадение по следния начин:

„По принцип индивидуацията се състои от неизменно обновявани, постоянно нужни опити за обединяване на вътрешните представи с външния опит. Или казано по друг начин,

¹⁴⁹C. G. Jung, *Psychological Reflections*, edited by Jolande Jacobi, Kegan Paul, 1971, p. 322.

Съдбата и Аз-ът

тя е стремежът „да превърнем планираното от съдбата за нас в изцяло наше собствено намерение“.¹⁵⁰

Така съдбата, както предполага Хризипос, изглежда въплъщава двойственост или парадокс, защото в един момент се проявява като гибел, а в друг като акт на благодат. Проблемът с този парадокс занимава Юнг, който вижда в него отражението на морално двусмислено божество, бог, чието двойствено лице се разкрива пред объркания Йов и като Бог, и като Дявол. Във формулировката на Юнг за концепциите на индивидуацията и архетипа на Аз-а тези две различни нишки, тъчащи онази двойна съдба, за която пише Хризипос, са обединени. „Аз-ът“ е прекрасен термин, който да се използва, за да се обобщят всички противоположности в сложното и парадоксално човешко същество и според Юнг именно това прави Аз-ът. Колкото и в крайна сметка да е възможно да се окаже неуловимо, струва си да се опитаме да проучим какво е имал предвид под този термин в контекста на хороскопа. Защото е най-близкото, от психологическа гледна точка, чрез което бихме могли да осмислим тези противоречиви изражения на съдбата и на еднакво парадоксалната връзка между съдбата и свободната воля, пред които животът непрекъснато ни изправя.

Първо ще цитирам една от разнообразните дефиниции за Аз-а на Юнг, която е доста дълга, но ще ни помогне да разберем какво има предвид под термина.

„Като емпирично понятие Аз-ът обозначава цялата гама от психични явления в човека. Той изразява единството на личността като цяло. Но доколкото цялостната личност, заради нейния подсъзнателен компонент, може да бъде само отчасти осъзната, концепцията за Аз-а е донякъде само потенциално емпирична и до такава степен е предположение...“

Точно както човек се среща със съзнателния и подсъзнателния феномен в практиката, Аз-ът като психическа цялост също има съзнателен, както и несъзнателен аспект. Емпирично Аз-ът се появява в сънища, митове и приказки като фигурата на „висшата личност“ – крал, герой, пророк, спасител и т.н., или под формата на символ на цялост, като кръг, квадрат,

¹⁵⁰ Jaffe, p. 79.